

El 9 de novembre de 1989, cap a les set i busques del vespre, desenes de milers de ciutadans de Berlín Est s'estaven concentrant davant del Mur, que xapava la ciutat en dues parts des de feia vint-i-vuit anys. Era la resposta espontània a la intervenció a través de la televisió, finalitzada a les 18:53, del membre del Politburó del Partit Comunista de la República Democràtica Alemanya (RDA) Günter Schabowski que havia anunciat que les restriccions per passar a la zona occidental s'eliminarien. Tothom va entendre, encara que no ho digués, que s'obririen immediatament les zones de pas. Els Vopos –contracció de *VolskPolizei*, policia del poble o popular, la comunista–, desconcertats davant del discurs i sense rebre ordres dels seus caps, no s'atreverien a disparar ni a impedir les concentracions, cada cop més massives. Tot d'una, les ràdios i televisions de la República Federal d'Alemanya (RFA), la democràtica, interromperen les emissions regulars per anunciar al poble i al món que “el Mur s'esta obrint!”. Va ser el llum verd perquè moltíssima més gent tant de l'Est com de l'Oest anés cap a totes les zones de pas. La de Bornholmerstrasse va ser la primera que es va obrir. A les 23:00 exactament. Després, la resta.

En poc temps la notícia s'escampà pel món. A mitjanit les televisions occidentals connectaven en directe amb l'antiga capital alemanya. En les imatges es veia gent plorant, bevent, cridant, de genollons, botant, rient, abraçant-se... i, també, com alguns berlinesos, cada pic més, anaven pujant a sobre del Mur i amb qualsevol objecte a l'abast el colpejaven. Era el principi de la seva fi, després de la qual desapareixeria allò que Winston Churchill va definir com el “teló d'acer”. El comunisme moria al Vell Continent.

Alemanya, Europa i el món començaven a ser d'una altra manera.

Alemanya. Abans, un país dividit. Després, reunificat. El trànsit el marcà la caiguda del Mur, però el moment exacte del pas entre les dues èpoques es produí a les 00:00 hores del 2 al 3 de novembre de 1990. En el primer segon del nou dia renaixia Alemanya com un sol país després d'haver estat dividit des de 1945.

Erigit el 1961, el Mur de Berlín va dividir en dues parts la capital actual d'Alemanya durant vint-i-vuit anys: la dictatorial comunista i la liberal democràtica.

Un quart de segle més tard de la caiguda del Mur la satisfacció és la norma general. Però entre els alemanys de franges d'edat més altes, el descontentament amb la vida en el nou país continua essent alt. El 2010 encara el 56% dels ciutadans de l'antiga RDA asseguraven que no es vivia tan malament sota el comunisme. A principi d'octubre d'aquest 2014 la revista de Munic *Focus* –citada el passat 24 del mateix mes per *El País* d'Espanya– publicava una enquesta segons la qual el 25% dels antics ciutadans de la RDA creien que la reunificació havia estat dolenta per a ells, mentre que el 50% dels ex de la RFA asseguraven estar descontents. Això sí, vora el 90% dels més joves a tot Alemanya, de menys de 35 anys, valoraven positivament el canvi i, de fet, no concebien una altra forma de país. Això permet suposar que el futur està guanyat. Però no impedeix que el present continuï presentant força desequilibris entre els ciutadans de l'Est i l'Oest.

A l'edició del passat 28 d'octubre del setmanari *Newsweek*, editat a Nova York, es publicava un reportatge sobre el contrast entre les dues zones teutones. S'assegurava que el fet que la cancellera Angela Merkel hagués arribat al càrrec polític més important malgrat haver nascut a la RDA evidenciava l'èxit de la reunificació. Però recordava, alhora, que els alemanys de l'Oest encara paguen la “taxa complementària de solidaritat” –bastant impopular– per sufragar les fabuloses despeses que s'han hagut d'assumir per assolir el canvi. Un impost que es creà “excepcionalment” i “transitoriament” i que fa quasi un quart de segle que vigeix. Prova fefaent que alguna cosa no ha anat com es va pensar el 1990 que aniria. Per un altre costat, el terme despectiu *ossis*, per referir-se als antics ciutadans de l'Est, continua present en el vocabulari de l'Oest, la qual cosa també palesa cert fracàs. A més, als territoris de l'antiga RDA –excepte

Un parell de centenars d'alemanys orientals moriren intentant superar el Mur cap a la llibertat. La primera víctima va ser un jove de 19 anys, a qui el cantant valencià Nino Bravo dedicà –cosa ignorada pràcticament per tothom– la famosa composició “Libre”.

a les grans ciutats com Berlín, Leipzig i Dresden– l'atur és considerablement més alt –10% contra el 5%, de mitjana– que als de l'ex-RFA; l'aportació al PIB alemany dels estats que foren comunistes és un terç inferior al volum que generen la resta; l'envelliment de la població de la zona que patí la dictadura s'incrementa molt més que a la zona occidental per culpa del que es podria qualificar com un vertader *èxode oriental*: aproximadament un 20% de la població que vivia el 1989 a la RDA –els adults més joves– ha marxat a l'altra banda; a l'antic *paradís socialista* –talment deia la propaganda– es vota a partits més extremistes, tant d'esquerra com, sobretot, de dreta –amb l'aparició esgarriosa del nazisme sense dissimulació– que a l'antiga RFA, i això inquieta les elits alemanyes; les enquestes mostren molt més malestar social entre els orientals que entre els occidentals... En resum: la separació “invisible però real que a d'altres països sol ser entre nord i sud, a Alemanya és entre l'est més ric i l'oest més pobre”, conclou el setmanari *noaiorquès*.

No es pot oblidar, però, que fa un quart de segle mig país vivia sota el jou infame d'una dictadura comunista i avui tot el país és una democràcia. La qual cosa que no té preu, ben mirat.

Europa. La distribució política d'Europa després de la Segona Guerra Mundial es va fixar pels acords de Teheran el 1943, de Moscou el 1944, de Ialta el 1945 i de Potsdam també el 1945 –aquest últim signat dos mesos i mig després de la rendició nazi i els altres, durant el conflicte armat. Aquests acords asseguraren l'estabilitat durant quasi tot el mig segle posterior. Com recordava el 2009 a la revista *Nuestro Tiempo*, de la Universitat de Navarra, Ricardo Estarriol, corresponsal de *La Vanguardia* a Europa oriental fins el 2002, aquesta estabilitat no es va veure perjudicada per res. Fins i tot quan parts del bloc controlat per l'URSS sofriren la brutal repressió comunista –Alemanya Oriental el 1953, Budapest el 1956, Praga el 1968...– les democràcies, amb Estats Units al capdavant, mai no hi intervingueren. Perquè l'objectiu era, justament, preservar el que havien previst els tractats citats.

Era una situació que pareixia que mai pogués canviar. Quan el president John F. Kennedy va fer el seu famós discurs a Berlín Occidental, el 26 de juny de 1963, que va emocionar tants i tants d'alemanys quan digué allò d’“Ich bin ein Berliner” (“jo sóc berlinès” o bé segons una altra traducció, “jo sóc ciutadà de Berlín”), el que estava fent, en el fons, era, donant garanties de defensa de la part democràtica de la ciutat enfront de la comunista, confirmar la separació d'acord amb els tractats vigents.

Ni tan sols quan Mikhaïl Gorbatxov es convertí, el 1985, en la cara amable del gegant soviètic hi hagué canvis estructurals respecte a la partició decidida quaranta anys abans. Malgrat la seva política de distensió amb Washington, el líder soviètic no va fer –perquè no podia o no volia– reformes substancials sobre el repartiment consagrat en el tractats referits. Ni les eleccions pseudo-democràtiques –perquè no foren lliures del tot– a Polònia de juny de 1989 –extremadament lloades per la dreta europea com si fossin el resultat d'una mena de miracle assolit per la intervenció del cap de l'Estat teocràtic del Vaticà d'aleshores, Karol Wojtila–, que permeteren al sindicat Solidaritat de Lech Walesa emergir com una incontenible força demòcrata, posaren realment en perill l'estabilitat continental basada en la separació entre l'Occident democràtic i liberal i l'Est dictatorial comunista.

S'ha de reconèixer que l'únic polític que va saber valorar el paper substancial que tenia el Mur de Berlín en la separació europea –i, per tant, que si queia, cauria amb ell el comunisme– fou el president nord-americà Ronald Reagan. El 12 de juny de 1987 Reagan va pronunciar un discurs davant la porta de Brandenburg, a l'actual capital alemanya, en el qual va desafiar Gorbatxov: li va dir que, si de veres sentia la necessitat de canviar l'URSS per fer del món un lloc millor, aleshores que comencés per Berlín, i li reclamà, en veu molt alta: “Tear down this wall”. Aquestes poques paraules, “esbuqui aquest mur”, confirmaven que hauria de ser la desaparició de la barrera berlinesa, i no res més, la que podria canviar el món. I així va ser.

Amb la desaparició del Mur, la resta del teló d'acer també va caure, com l'arc al qual trauen la clau de volta. Europa oriental i la mateixa URSS –15 nous Estats en sorgiren de la desintegració– entrà en un procés de canvi radical, no sempre amb el resultat desitjat pels demòcrates. Com analitzava Estarriol, encara que al principi es lloessin pertot arreu les revolucions suposadament democratitzadores que se succeïen a cada país comunista europeu, més tard s'anà veient com les transicions no foren homogènies i en alguns casos no sortiren com calia esperar. Mentre que a certs països els processos de canvi funcionaren molt bé o raonablement bé –la mateixa Alemanya, Polònia, Estònia, Hongria, Lituània, Letònia, la partició pacífica i exemplar de Txecoslovàquia...– a d'altres, vist en perspectiva, es van torçar, com ha passat a no poques de les noves repúbliques sorgides de l'antiga URSS, Rússia inclosa, corcades per la corrupció i la *Russkaya Mafiya* o *Bratva* (“germanor”, la màfia russa); i encara uns altres, com ara Bulgària, Romania, etc., són sospitosos de continuar sota el control “de la mateixa *nomenklatura* [comunista] amb nova vestimenta” i els seus hereus.

Cas a banda va ser el drama de Iugoslàvia, no del tot resolt. Diverses guerres, en diferents episodis intermitents entre 1991 i 2004, afectaren els set Estats que es crearen en subs-

EFE

EFE

Mentre que el discurs de Kennedy, el juny de 1963 a Berlín, certificà la divisió de l'antiga capital germànica, el de Ronald Reagan, el juny de 1986, davant la porta de Brandenburg, fou el del desafiament a Gorbaxov perquè posés fi a la partició, sabent que si queia el Mur cauria el comunisme, com així va ser.

titució del que desaparegué: Croàcia, Eslovènia, Macedònia, Montenegro, Bòsnia-Herzegovina, Sèrbia i Kosovo. Els acords de pau obligats pels Estats Units, així com la interposició de forces internacionals, els famosos cascos blaus de Nacions Unides, aturaren els conflictes bèl·lics oberts. Tot i així, l'absència de violència en algunes zones és molt fràgil. Per si faltava res en els sempre *calents* Balcans, el nacionalisme agressiu albanès, que reclama

la Gran Albània –el país actual amb la suma d'una part de Sèrbia, a més de Kosovo, on la majoria de la població és albanesa–, creix en intensitat i ja ha provocat algun episodi de seriosa tensió, com el passat 14 d'octubre quan el partit de futbol de classificació per a l'Eurocopa de 2015 hagué de ser suspès pels greus incidents provocats per l'exhibició d'una bandera de la reivindicada Gran Albània. L'episodi s'inicià quan sobre el camp de futbol del Par-

Cançons sobre el Mur

S'han creat moltes cançons inspirades en el Mur de Berlín. La més famosa és “The Wall”, de Pink Floyd, la qual en realitat no s'hi refereix sinó que parla de barreres psicològiques; però quan el 1990 Roger Waters, fundador i ànima del grup, la interpretà a Berlín, quedà segellada com un quasi-himne contra la muralla comunista. El grup alemany Scorpions, de *heavy metal*, s'inspirà en la caiguda de la barrera per escriure “Wind of Change”, “Vents de canvi”, número 1 a les llistes d'èxit en diversos països occi-

dentials el 1990, sobretot a Alemanya. Una altra banda germànica, Nina, va compondre “Wonder 99 Luftballons”, un èxit internacional de 1982, amb una lletra que es demanava què devien sentir els de “l'altra banda”. Elton John aportà el 1985 “Nikita”, la història d'un home enamorat d'un guàrdia del Mur de l'altra banda. “Heroes”, de David Bowie, el 1977, també parla d'amor a l'ombra de la barrera berlinesa. A banda dels reconeguts mestres internacionals, també un *bunyol* de la música nord-americana, David Has-

selhoff –el mediocre actor d'*El cotxe fantàstic*– cantà una cançó d'èxit popular a principi de 1989, just abans de la caiguda del Mur, “Looking for Freedom”, que molts d'alemanys se la prengueren quasi com un cant contra la separació física de l'antiga capital.

No és gaire conegut que el valencià Lluís Manuel Ferri Llopis també dedicà una composició a la murada totalitària. Més concretament la va compondre en honor al primer assassinat per voler superar-la. Conta la història de Peter Fechter, un obrer de 19 anys que intentà fugir de la zona oriental i que fou tirotejat per un guàrdia de l'est. Quedà malferit entre el filat de pues i agonitzà durant 50 minuts, a la

tizan de Belgrad, on jugaven les dues seleccions, aparegué un *drone* amb la bandera esmentada. En veure-la, el públic serbi va embogir: llançaren bengales i diversos objectes al terreny de joc intentant ferir els membres de l'equip albanès. Quan un jugador de la selecció sèrbia va aconseguir agafar l'estendard i tirar-lo a terra, on el trepitjà, els de l'altre equip l'agrediren i tot seguit es muntà una baralla enorme entre tots els futbolistes de les dues seleccions. Pot parèixer una anècdota, però és inquietant perquè cal recordar que un incident semblant entre els membre dels equips de futbol del Dinamo de Zagreb i de l'Estrella Roja de Belgrad, el 13 de maig de 1990, és considerat com una de les excuses per a la guerra entre Croàcia i Sèrbia que esclataria immediatament després.

Una altra conseqüència de la desaparició del Mur va ser la gran ampliació que la Unió Europea no tingué més remei que acceptar. En efecte, els anys 2004 i 2007 s'hi incorporaren Eslovàquia, Eslovènia, Estònia, Hongria, Letònia, Lituània, Polònia, Txèquia i Romania –a banda de Malta–, més per donar cobertura política als nous països que per raons de convergència econòmica. Amb el resultat pràctic que els actuals 28 Estats que en formen part són tan diferents –en tot, però especialment quant a creació de riquesa– que han llastat els intents d'avançar cap a una major integració política.

zona sota control comunista, entre els crits de la gent que implorava als soldats nord-americans que hi intervinguessin; però, per por de no provocar un conflicte diplomàtic, o alguna cosa pitjor, no feren res. És dubtós que algun dels milers de persones que canten encara ara aquesta cançó a karaoke sàpiguen a qui es referia Ferri Llopis quan escrigués allò de “tiene casi 20 años y ya está / cansado de soñar / pero tras la frontera está su hogar / su mundo y su ciudad. / Piensa que la alambrada sólo / es un trozo de metal / algo que nunca podrá detener / sus ansias de volar / Libre...”. Tothom el coneix com a Nino Bravo.

Les relacions internacionals abans del Mur eren senzilles i clares; després, confuses i incertes

El món. La caiguda del Mur i del teló d'acer marcaren el punt de separació entre dues èpoques a tot el món. Abans, la Guerra Freda, malgrat les múltiples tensions, era senzilla i clara. Després, les incerteses geoestratègiques són la norma.

En una anàlisi de la ja citada revista “Nuestro Tiempo”, el professor especialista en Relacions Internacionals Pedro Lozano Batolozzi contrasta que abans del Mur existia “l'ordre internacional acar-tronat”. El de les dues grans potències, Estats Units i l'URSS. En el qual els conflictes regionals –Vietnam, Cuba, Congo, Suez, Corea, Praga, Hongria...– sempre estaven inserits dins “d'un escenari (global) de riscos calculats” per evitar una Tercera Guerra Mundial. Al seu parer ho demostra que tots els enfrontaments citats, entre d'altres, van poder parèixer en el moment del respecte esclat com una gran amenaça per a la pau mundial, però tanmateix al final sempre “es desactivà el perill”. Era un món, en fi, estable i dins de certs marges, previsible.

Després de la caiguda del Mur i del comunisme europeu, el món es convertí, diu el professor, en “multipolar i globalitzat”. A pesar que el suposadament prestigiós polítòleg nord-americà Francis Fukuyama glossava el 1992 en el seu famós llibre *La fi de la història i l'últim home* el triomf del model capitalista i de la fi de la confrontació ideològica –comunisme versus democràcia liberal–, en realitat res no és tan senzill. Ni prop fer-hi tampoc. Amb més prudència recorda Lozano que l'atemptat de 2001 contra Nova York mostrà un nou panorama global, una nova geoestratègia basada en un altre xoc ideològic o, citant el també polítòleg Samuel Huntington, “el xoc de civilitzacions”, que ningú no sap cap a on ni com evolucionarà.

A tot això caldria afegir-hi la creixent incertesa actual motivada pels últims esdeveniments en les relacions internacionals: el reeiximent de l'im-

Ha passat un quart de segle i el Mur no és més que un record gens amable per a ningú, si bé encara ara a l'antiga RDA els més grans enyoren la seguretat que donava l'Estat comunista.

peri rus –que no pot ser considerat una democràcia homologable a les liberals occidentals– sota el control del nou *tzar* Putin –amb la crisi d'Ucraïna com a mostra més recent–; la terrible progressió del terrorisme més antioccidental –el d'Estat Islàmic–; l'ascens del radicalisme religiós a molts països musulmans com ara Egipte i Turquia, tradicionalment moderats; i, per descomptat, sense oblidar el paper com a nova superpotència de la Xina que està a punt de disputar als Estats Units i Rússia l'hegemonia mundial.

Miquel Payeras